

YOLSUZLUĞUN VERGİSEL ARAÇLARLA ÖNLENMESİ

Orhan ŞENER*

ÖZET

Kamusal mal ve hizmetlerin temel ekonomik özellikleri, gelişmekte olan ülkelerin en önemli sosyo ekonomik sorunu olan yolsuzluğun en önemli nedendir. Bölünmezlik, birlikte tüketim ve hizmetten yararlanmanın dışlanamaması gibi bu özellikler yolsuzluğu teşvik edici bedava yararlanma motivasyonuna yol açmaktadır. Bu çalışmada Yolsuzlukla mücadele için 1960lı 1970li yıllarda Avrupa'nın tamamında refah ya da sosyal devletin oluşması amacıyla sıkı bir biçimde uygulamaya konulan Servet vergilemesini önermekteyim. Bu uygulamaya göre, % 2 ya da % 3 gibi düşük bir oranla uygulanan genel ve özel bir Servet vergilemesiyle Avrupa ülkelerinde bir yandan gelir dağılımı iyileştirilirken, ayrıca yolsuzluk önemli ölçüde kontrol altına alınmıştır. Servet vergilemesine ek olarak ayrıca ülkemizde büyük çapta yolsuzluklara yol açan kent rantlarını azaltmak amacıyla ise, kıymet artışı ve sermaye kazançları vergisini de önermekteyim. Bütün bu vergisel önlemlere ek olarak, sonuç bölümünde özetlediğimiz gibi ALmanya'da yolsuzluk suçları için uygulanan özel yargılama usulü ile bazı yönetsel önlemleri de önermekteyim.

Anahtar Kelimeler: kamusal hizmetler, bedava yararlanma motivasyonu, Servet vergilemesi, Özel kıymet artışı vergisi, Alman yargılama modeli

COPING WITH CORRUPTION THROUGH TAXATION MEASURES

ABSTRACT

Some characteristics of public goods and services are the main reasons of the corruption, which is the worst socio-economic problem in developing countries. Those characteristics of public services such as indivisibility, collective consumption and non exclusion result in free rider motivation leading to corruption. In order to cope with the corruption, I introduce wealth taxation, which was strictly applied in European countries in establishing the welfare or social state in 1960s and 1970s. Accordingly, a general and specific wealth tax imposed on taxpayers with such a very low rate, let's say 2 or 3 percent, not only improved income distribution, but also reduced the corruption all over the European countries. In addition to wealth taxation, I also propose a special assessment and capital gains taxes to reduce the city rents, which leads the grand corruption. I also suggest to take some administrative and legal measures, as being applied efficiently in Germany, summarized in conclusion.

Keywords: public services, free rider motivation, wealth taxation, special assessment tax, legal process in Germany.

* Prof. Dr., Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

GİRİŞ

1980li yıllardan günümüze kadar uygulanmakta olan, neo-liberal vergi politikalarının uygulamaları sonuçları, Batı'da ve Türkiye'de yolsuzluğun dramatik bir biçimde arttığını açıkça göstermektedir. Bu nedenle, çalışmamızın amacı, kamu ekonomisinin temel ilkelerinden yararlanarak, yolsuzluğun önlenmesine ilişkin etkin bir vergi politikasının saptanmasıyla ilgili bulunmaktadır. Kamusal mal ve hizmetlerin ekonomik özellikleri, yolsuzluğun niçin kamu sektörü kesiminde daha yaygın olduğunu açıklamada da oldukça yararlı olabilmektedir. Bu nedenle, çalışmamızın ilk bölümünde kamu ekonomisini birlikte tüketim, bölünmezlik, tüketimden dışlanamama ve bedava yararlanma gibi teknik özelliklerinden yararlanmaktayız. Böylece, yolsuzluğun bir tür ekonomik teorisini ortaya koymaya çalışmaktayız. İkinci bölümde ise, yolsuzluğun önlenmesinde en etkin bir araç olarak, servet ve sermaye kazançları vergileri ele alınmaktadır. Sonuç bölümünde ise, vergileme araçlarının yanında Alman yargılama usulü özlü olarak anlatılmaktadır.

A. YOLSUZLUĞUN EKONOMİK TEORİSİ

Bilindiği gibi, piyasa ekonomisi alanında bedelini ödemedi, mal ve hizmetleri tüketme olanağı yoktur. Buna karşın, kamu ekonomisinde ise, özellikle merkezi hükümetin bütçeyle sunduğu bir çok mal ve hizmetten bir bedel ödemedi de yararlanma olanağı vardır. Bilindiği gibi, vergi mükellefi olmasa bile, çok sayıda kişi merkezi yönetim hizmetlerinden bir bedel ödemedi yararlanmaktadır. Örneğin, vergi ödeme gücü olmayan bir kimse finansmanına katılmadığı halde, savunma, temel eğitim ve adalet hizmetlerinin topluma yaydığı faydadan bedava olarak yararlanabilmektedir. Böyle bir olanağın varlığını ise, kamusal mal ve hizmetlerin aşağıda açıklanan özellikleriyle açıklayabiliriz.

a) Bölünmezlik (indivisibility) Merkezi yönetim bütçesi tarafından sunulan savunma, adalet, güvenlik ve diğer hizmetler kişilerin arasında bölünemez. Bu hizmetler bir kez üretildi mi, artık kişiler tarafından taleplerinin yoğunluğuna bağlı olarak bölünemediğinden birlikte tüketilmek durumundadır.

b) Ödeme Gücü Vergilemesi Bu tür hizmetlerden, gelir düzeyi yüksek olan kişilerin daha fazla yararlanma durumunda olmaları nedeniyle, finansmanı ödeme gücü vergileri (ability to pay taxes) ile sağlanır. Gerçekten, servet sahiplerinin devlet tarafından daha fazla korunmaya ihtiyaç duymaları nedeniyle, düşük gelirliye göre daha fazla vergi ödemeleri gerekmektedir.

Vergilemenin fayda ilkesine göre, varlıklarının devlet tarafından korunması nedeniyle, zenginlerin ödemeleri gereken vergi servet vergisi olarak alınmalıdır. Teorik olarak güvenlik ve savunma hizmetleri servet vergisiyle finanse edilmelidir. Bu vergi geliri yeterli olmadığında ise, ödeme gücü olanlar merkezi yönetim bütçesine ödeyecekleri gelir ve kurumlar vergileriyle katkıda bulunmalıdırlar.

c) Tüketimden Dışlanamama Kamusal malların birlikte tüketilmesi zorunluluğu nedeniyle, devletin bu hizmetlerin finansmanına katılmayanları, bu hizmetlerin bölünmezlik özelliği nedeniyle dışlama (exclusion) olanağı yoktur. Bu nedenle, dışlanamama (non exclusion) ilkesi nedeniyle, kamusal mal ve hizmetler eşit olarak tüketilmek zorundadır. Kişiler kamu hizmetlerinin tüketiminden dışlanamadıklarından, ödeme gücü olanlar bile bu hizmetlerden bedava yararlanmayı yeğleyebilmektedirler. Böylece, vergi kaçakçılığının kamusal mal ve hizmetlerin faydasından dışlanamama özelliğinden kaynaklandığını ileri sürebiliriz.

d) Eşit tüketim (equal consumption) özelliği nedeniyle, piyasa mal ve hizmetlerinin aksine, kamusal mal ve hizmetler için kişiler farklı bedeller öderler. Gelir düzeyi yeterli olmayanlar ise, kamusal mallar ve hizmetlerden bedava yararlanırlar. Çünkü bu hizmetler bölünemediğinden pazarlanamazlar. Dolayısıyla, pazarlanamadıkları ve bölünemezlik özellikleri nedeniyle, piyasa ekonomisinin fiyatlama mekanizmasına uygun olarak finanse edilemezler.

e) Bedava Yararlanma (free riding) Birlikte tüketim, bölünmezlik, eşit tüketim ve tüketiminden dışlanamama gibi özellikleri nedeniyle, kişiler doğal olarak kamusal mal ve hizmetlerden bedava yararlanmak isterler. Gerçekten, gelir düzeyi yüksek olan mükellefler şöyle düşünebilirler: “Adalet, güvenlik ve savunma gibi kamusal mallar (public goods) bir kez üretildi mi, nasıl olsa birlikte tüketim ve dışlanamama özellikleri nedeniyle, finansmanına katılmayanlar bir bedel ödemededen yararlanabilmektedirler. O halde ben de başkaları gibi bir bedel ödemededen eşit yararlanma olanağına sahip bulunmaktayım. Bu nedenle, payıma düşen bedeli (ya da vergiyi) ödemezsem, refah düzeyimi yükseltebilirim.” Kamusal mal ve hizmetlerden eşit yararlanma ve tüketiminden dışlanamama nedenleriyle, bir çok vergi mükellefinin vergi kaçırma ve yolsuzluğa yönelmesi olasılığı böylece kendiliğinden artmaktadır(1). Aşağıdaki açıklamalarımız bedava yararlanma motivasyonunun nasıl ortaya çıktığını açıkça göstermektedir.

f) Bedava Yararlanma Güdüsü Yukarıda teknik özelliklerini anlattığımız kamusal mal ve hizmetlerin teknik özelliklerinin, nasıl bedava yararlanma motivasyonuna yol açtığını bir örnek yardımıyla daha somut bir biçimde açıklayabiliriz. Bu örnekte, bir otostopçunun niçin bir taşıta bedava binmek istediğini açıklanmaktadır. Örneğe göre, otostopçu bineceği taşıtın marjinal maliyetinde bir artışa yol açmayacağını düşünerek, bir bedel ödememesi gerektiğini düşünmektedir. Taşıt sahibi ise, taşıtındaki boş koltuğun marjinal maliyeti sıfır olduğu bilincindedir. Otostopçuyu arabasına alsa da almasa da, marjinal maliyeti sıfır olduğundan, kendisine ek bir maliyet yüklemeyeceğini düşünmektedir. Böylece, otostopçunun bedava yararlanma motivasyonu (free riding motivation) ile hareket etmesi yönünden iki tarafın da iradesi birleşmektedir. Bu nedenle, bir bedel ödemediği otostopçunun bedava seyahat etmesi, kamu ekonomisi ilkeleri yönünden de tutarlı bir davranış olmaktadır.

(1) Sıfır marjinal maliyet ve kamu sektörü kaynak ayırımı (tahsisi), “Zero marginal cost and public sector allocation” konusunda bakınız, Bernard P. Herber: *Modern Public Finance*, 1983, Irwin, Homewood, sayfa 29-32. Ayrıca, Şener, Orhan: *Kamu Ekonomisi*, 2014, Beta, İstanbul, s.93-96.

g) Buchanan‘ın Oyun Teorisi Modeli

James Buchanan, oylama sırasında kişilerin bedava yararlanma motivasyonunun etkisi altında kalarak, nasıl davrandıklarını oyun teorisi modelleriyle açıklamaktadır. Sorunu 3 ayrı modelle ele alarak, oylamaya katılanların davranışlarını olasılıklar yönünden şöyle açıklamaktadır(3). Anlatımda kolaylığı sağlamak için 3’lü model yerine, oylamaya katılanların sayılarının az ve çok olduğu iki durumu ele almaktayız (2).

1. Oylamaya katılanların sayılarının az olduğu durumlarda bedava yararlanma motivasyonu söz konusu olmamaktadır. Bunun nedeni, oylamaya katılanların sayılarının az olduğu durumlarda, kişiler sosyal kontrol nedeniyle bedava yararlanma motivasyonunun etkisi altında kalmazlar. Bu nedenle, paylarına düşen vergiyi ödemek zorunda kalırlar.

2. Oylamaya katılanların sayılarının çok olduğu durumlarda, kişiler tamamen bedava yararlanma motivasyonunun etkisi altında kalırlar. Kişilerin sayısı bütün ülke nüfusunu kapsayan biçimde çok ise, vergi mükellefleri genellikle bedava yararlanma motivasyonu etkisi altında kalarak hareket ederler.

Buchanan'ın oyun teorisi modelleri vergi mükelleflerinin kamu hizmetlerinden niçin bir bedel ödemedi ya da vergi kaçırarak, faydalarını artıracığını açıklamaktadır. Bu motivasyon aynı zamanda rüşvet ve yolsuzluğun psikolojik ve ekonomik nedenlerini açıkça göstermektedir. Ancak, mükelleflerin bedava yararlanma motivasyonu ile hareket etmeleri durumunda ise, kamu hizmetlerinin yeterli miktarda ve kalitede sunumunu önlemektedir. Bu nedenle, bedava yararlanma motivasyonunun etkisini önlemek amacıyla, kamu hizmetleri zorlamaya dayanan vergilerle finanse edilir. Öte yandan, hükümetler vergi kaçakçılığını önlemek için teftiş ve denetim organlarıyla bedava yararlanma motivasyonunun etkisini ortadan kaldırmaya çalışırlar(3).

B. YOLSUZLUĞU ÖNLEYİCİ VERGİ SİSTEMİ

Gelişmiş ülkelerde vergi yapısı özellikle 1950-1980 yıllarında arasında yolsuzluğu önlemede son derece etkin olmuştur. Ancak, 1980'li yıllardan sonra vergi sisteminde yapılan dramatik değişiklikler nedeniyle, kayıt dışı kalma biçimleri, vergi kaçakçılığı, kara para aklamaları ve çeşitli yolsuzlukların arttığı görülmektedir. Gerçekten, yolsuzluk gelişmiş ülkelerde ve özellikle Türkiye,

(2) Buchan, James, *The Public Finance*, Richard D. Irwin Inc., Illinois, (third edition)' s. 73

Yunanistan ve İtalya gibi Güney Avrupa ülkelerinde yoğun bir biçimde artmıştır. Bu olumsuzluğun nedenleri arasında Arz Yönlü Maliye politikasının uygulanması ve gerekli yasal önlemlerin alınmamasını gösterebiliriz. Şöyle ki, 1980li yıllardan önce gelir vergisinin marjinal vergi oranı bir çok Avrupa ülkesinde % 70'in ve Türkiye'de ise % 68 in üzerinde uygulanmıştır. Sonraki yıllarda ise, söz konusu marjinal vergi oranları % 35- 50 bandına çekilmiştir. Benzer eğilimler kurumlar vergisi uygulamalarında da ortaya çıkmıştır.

Türk vergi sistemi ve yasal düzenlemeler yolsuzluğun önlenmesi konusunda son derecede yetersizdir. Şöyle ki, mal bildiri beyannameleri sadece devlet memurlarını kapsamaktadır. Öte yandan, CHP'nin önerdiği Siyasal Etik yasası ise, yolsuzluğun sadece bir ayağını oluşturan politikacılarla ilgilidir. Buna karşın, yolsuzluğun en önemli ayağını oluşturan iş adamlarıyla ilgili herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Bu çalışmamızın amacı, başta işadamları olmak üzere bürokratlar ve politikacıların rüşvet alıp vermelerini önleyecek vergisel düzenlemeleri belirlemektir. Bu amaçla, aşağıda açıklandığı gibi servet vergilemesi, kıymet artışı vergisi ve özel yasal düzenlemelerin yapılmasını önermekteyiz.

C. SERVET VERGİLEMESİ

Servet vergilemesi (wealth taxation) genellikle kamuoyu tarafından en sevilmeyen vergilerin başında gelmektedir. Bunun en önemli nedeni, kişilerin ekonomik durumlarının bu vergi ile açık bir biçimde ortaya konulmasıyla ilgili bulunmaktadır. Böyle bir durumda ise, kişilerin bedava yararlanma motivasyonu ile ekonomik çıkarlarını maksimize edilmesi önlenmektedir. Öte yandan, bu verginin sosyalizmin bir uygulaması olduğu biçimdeki ideolojik yanılgılar da bu vergiyi oldukça antipatik yapmıştır. Ne var ki, sosyalizmde kişilerin servetleri olmadığından, böyle bir verginin de uygulanması olanağı bulunmamaktadır. Bu önyargılar, 1940lı yıllarda Türkiye’de uygulanan ve uluslararası düzeyde de kritik edilen “varlık vergisi” uygulamalarıyla daha da artmaktadır.

Ancak, bizim bu çalışmada önereceğimiz servet vergilemesi, bu tür önyargılara yol açmayan ve Avrupa’nın Altın Çağını yaşadığı 1950li ve 1980li yılları arasında uyguladıkları vergidir. Kişiler tarafından sevilmeyen bu verginin toplum refahını maksimize edici yönleri saymakla bitmez. Gerçekten, aşağıda özlü olarak anlatılan bu verginin özellikleri, başta yolsuzluğun önlenmesi olmak üzere, ayrıca ekonomik ve sosyal yönden vazgeçilmez bir vergi olduğunu açıkça göstermektedir. Servet vergisi başta Almanya, Fransa, İngiltere, Hollanda, İtalya olmak üzere 15 kadar Avrupa ülkesinde 1960-1980 yılları arasında başarı ile uygulanmıştır(3). Günümüzde ise, sermayenin uluslararası düzeyde serbestçe dolaşımını sağlamak amacıyla, bir çok ülkede verginin uygulaması oldukça yumuşatılmıştır.

(3) Musgrave R. – Musgrave P. : Public Finance in Theory and Practice, Mc Graw Hill

a) Ekonomik Gelir Tanımıyla İlişkisi: Bu vergi uygulandığında, gelirin ekonomik tanımına uygun vergileme olanağı bulunmaktadır. Gelir, Henry Simon tarafından şöyle tanımlanmaktadır. “Gelir, tüketimin bir yıllık toplamı artı net servette ortaya çıkan artıştır”. Bu tanım ekonomistlerin tamamı tarafından kabul edilmektedir. Bu tanımdan yararlanılarak, gelir dağılımı tanımı da şöyle yapılmaktadır: Gelir dağılımı, gayrisafı yurtiçi hasılanın ve ulusal servetin ülke nüfusuna bölünmekle elde edilen değerdir. Batı ekonomi literatürde gelir dağılımı bu biçimde tanımlanırken, Türkiye’de yazılan ekonomi kitaplarının tamamına yakınında ise, ulusal servetin paylaşılmasına ilişkin terim yer almaz.

b) Gelir Dağılımını İyileştirilmesi: Servet vergilemesinin gelirin

ekonomik tanımına uygun olarak, servet unsurlarını da vergilendirmesi nedeniyle, adil gelir dağılımını da sağlamaktadır. Bilindiği gibi, vergilemede adalet ilkesi olan ödeme gücü kriteri, ancak servet unsurunun gelire eklenmesiyle olanaklıdır. Şöyle ki, çoğu vergi mükellefleri için gelirin elde edilmesi servet unsurlarına göre daha zordur. Bu nedenle, vergilemede adaletin sağlanabilmesi amacıyla servete karşı emek geliri elde edenler lehine ayırma ilkesi (discrimination principle) uygulanmaktadır. Gerçekten, ABD ve Türkiye’de olduğu gibi servet unsurlarının vergilendirilmemesi, yüksek ve düşük gelir grupları arasındaki gelir uçurumunu daha da artırmaktadır. Şöyle ki, her iki ülkede ulusal servetin % 40 nın, nüfusun %1 i tarafından kontrol edilmesi nedeniyle, gelir dağılımı her yıl daha da bozulmaktadır. Örneğin, gelir dağılımı adaletini ölçmede kullanılan Gini katsayısı, 1980li yıllardan 2000li yıllara göre ABD’de 0.33 den 0.38 ve Türkiye’de 0.41e yükselmiştir. En yüksek % 20 diliminde yer alan mükelleflerin gelirinin en alt % 20lik dilimdeki mükelleflerin gelirin oranı ise, İngiltere’de 7.2; ABD’de 8.4 ve Türkiye’de ise 8.7 olup, bu üç ülke OECD ülkeleri içinde gelir dağılımının en adaletsiz olduğu ülkelerdir. Söz konusu oran Finlandiya’da 3.8, Fransa’da 4.3, Norveç’te 3.9 ve İsveç’te 4 kadardır(4). Gelir dağılımı adaletsizliğinin İngiltere’de de ortaya çıkmasının nedeni, bu ülkenin 1980li yıllarda, sermaye geliri lehinde vergisel düzenlemeler yapmasından kaynaklanmaktadır. ABD ve Türkiye’de daha da bozuk gelir dağılımı ise, her iki ülkenin de servet vergisini uygulamamalarından kaynaklanmaktadır. Gerçekten, bu iki ülke özel yatırımları teşvik etmek amacıyla gelir dağılımının bozuk olmasına bilinçli olarak göz yummaktadırlar.

(4) Şener, Orhan : Modern Public Finance, 2014, Beta, İstanbul, s. 27

c) Uygulanması

Genel ekonominin üç temel amacı, ancak servet vergilerinin uygulanmasıyla olanaklıdır. Şöyle ki, kaynak ayırımında (tahsisinde) etkinlik, gelir dağılımında adalet ve makroekonomik istikrarın sağlanması olarak formüle edilen temel amaçlara ancak, servet vergisinin vergi sisteminde yer alması ile ulaşılabilir. Gerçekten, kapsamlı vergileme (comprehensive taxation) vergi sisteminde

- kişisel gelir vergisi
- kişisel servet vergisi ve
- kişisel harcama (expenditure) vergisinin

yer alması durumunda mümkün olabilecektir.

Kişisel gelir vergisi genellikle bütün ülkelerde uygulanmakta olmasına karşın, kişisel servet vergisi II. Dünya Savaşı sonrası uygulamaya konulmuş olup, 1980 li yıllara kadar sistemli bir biçimde Avrupa ülkelerinde uygulandı. Sonraki yıllarda ise, servet vergisinin uygulanması oldukça yumuşatıldı. Ancak, ekonomik ve finansal krizler sırasında Almanya’da ve son yıllarda Fransa’da orijinalinden daha farklı bir biçimde ve Sosyal Dayanışma Vergisi adıyla uygulandı. Türkiye’de ise, gerçek anlamda bir servet vergisi uygulanmadı. Adı servet vergisi olan motorlu taşıtlar vergisi gerçekte bir tüketim vergisidir. Gerçek bir servet vergisi olan Veraset ve İntikal vergisi ise, yüksek muafiyet ve istisnalar nedeniyle, devlet bütçesine katkısı sembolik düzeydedir. Bu nedenlerle, Türkiye’de gerçekte bir servet vergisinin uygulanmadığını söyleyebiliriz. Ancak, Çiller Hükümeti tarafından ekonomik kriz sırasında kısa bir süre için, Almanya örneğine benzer biçimde ve oldukça düşük oranla bir sermaye vergisi uygulanmıştır.

d) M a t r a h ı

Bu verginin matrahı, mükellefinin her tür servet unsurlarının toplamından istisnalar çıkarıldıktan sonra kalan tutardır. Böylece, mükellefin gayrimenkulleri ve menkul servet unsurları verginin matrahı içinde yer alır. Parasal gelir unsurlarında olduğu gibi, bina, arazi, arsa, para, banka hesapları, hisse senetleri ve kıymetli kişisel eşyalar toplanarak, mükellefin borçları ve istisnalar toplamdan düşülerek, net servet vergisi matrahı bulunur. İstisnalar ise, her tür servet unsurunun birer tanesini kapsar. Örneğin, servet sahibinin taşıtlarından sadece bir tanesi, çok sayıdaki apartman dairesinden sadece oturduğu bir adedi, kıymetli kişisel ziynet eşyalarından sosyal yönden gerekli sayılan bir tanesi vergi matrahından çıkarılır.

e) O r a n ı

Servet vergisinin oranı, % 1 ile % 5 arasında değişen artan oranlı ya da % 3 gibi oldukça düşük bir vergi oranı yukarıda anlatıldığı gibi elde edilen net servet (net worth) tutarına uygulanır. Verginin bu kadar düşük oranda uygulanmasının nedeni, vergi nedeniyle servetin değerindeki aşınmanın (capital consumption) önlenmesidir. Örneğin, piyasa faiz oranının % 10 olduğu bir durumda, % 3 oranıyla uygulanan bir servet vergisinin etkisi, % 30 oranında uygulanan bir gelir vergisinin etkisiyle aynıdır.

f) V e r g i G e l i r l e r i n i A r t ı r m a s ı

Servet vergisiyle elde edilen vergi gelirinin son derece önemsiz olmasına karşın, vergi gelirlerini artırıcı özelliği nedeniyle bütçe açığını azaltmaktadır. Gerçekten, servet vergisinin toplam vergi gelirleri içindeki

payı bir çok Avrupa ülkesinde % 3 dolaylarında gerçekleşmiştir(). Türkiye’de ise Avrupa ülkelerinde uygulanan biçimde kapsamlı bir servet vergisi olmadığından, toplam bütçe gelirleri içindeki payı % 0.3 kadardır). Servet vergisi, vergilemede diğer vergiler arasında otokontrolü sağlaması nedeniyle, toplam vergi gelirlerini artırmaktadır.

Bilindiği gibi ABD nde servet vergisi uygulanmamakta olup, bu ülkede uygulanan mülkiyet vergisi (property tax) bu çalışmamızın konusu dışında kalmaktadır. Benzer biçimde Türkiye’de uygulanan emlak vergisinin de, gerçek anlamda bir servet vergisi olarak kabul edemeyiz(5).

g) Vergi Kaçakçılığını Önlenmesi

Servet vergisi beyannamesi, gelir, kurumlar, kıymet artışı vergisi gibi diğer vergilerin beyannamelerin özeti biçiminde hazırlandığından, bütün vergilerin tam olarak toplanmasına olanak verir. Şöyle ki, bir mükellefin harcamaları başka bir mükellefin gelirini oluşturduğundan, servet vergisi beyannamesi vergi kaçakçılığını ortaya çıkarmada son derece etkin bir araç olarak kullanılabilir. Böylece, servet vergilemesiyle devletin toplam vergi gelirlerini kendiliğinden artırma olanağı bulunmaktadır.

h) Yolsuzluğu Önlemesi

Yolsuzluk durumunda bir kimsenin mal varlığında ortaya çıkan artışlar, başka kişilerin mal varlıklarındaki azalışlarla ilişkilendirilerek, rüşvet olayları kolayca ortaya çıkarılabilmektedir. Böylece, rüşvetin yurtdışında da alınıp verilmesi, servet vergisinin otokontrolü sağlayıcı etkisiyle kolayca ortaya çıkarılabilmektedir. Bu verginin uygulanmasıyla ayrıca servet unsurlarının yurtdışına kaçırılması da önlenebilmektedir.

(5) Burkhead, State and Local Taxes for Public Education, New York, Syracuse University Press, 1963), p. 20

D. FAYDA İLKESİ VERGİLERİ

Bilindiği gibi, mükellefler birlikte tüketilen, bölünemeyen ve tüketiminden dışlanılamayan kamusal mal ve hizmetlerin finansmanına ödeme güçleriyle orantılı olarak ve zorunlu olarak alınan gelir, kurumlar ve servet vergileriyle finanse edilirler. Ancak, bazı kamu hizmetleri vardır ki, kişiler elde edilen faydayı başkalarıyla bölüşmezler ve hizmetin faydası doğrudan doğruya direkt olarak tüketicinin fayda fonksiyonuna girer. Şöyle ki, bölünebilir ve kişisel olarak tüketilebilen ve başkalarının aynı malı tüketiminden kolayca

dışlanabildiği durumlarda ödeme gücü ilkesi geçerli değildir. Bu nedenle, kişiler bazı kamu hizmetlerinden elde ettikleri faydaya göre vergilendirilir. Böylece, earmarking ya da kıymet artışı üzerinden alınan verginin özel bir fonda toplanarak, belli kamu harcamalarının finansmanı amacıyla kullanılarak, kaynak ayırımı etkinliği kendiliğinden sağlanmaktadır. Fayda ilkesine göre alınan bu tür vergiler ülke uygulamalarına göre farklı isimler alırlar. Ancak yine de, kamu sektöründe ortaya çıkan yolsuzluk ve rüşvet olaylarını kontrol etme yönünden etkili bir biçimde kullanılabilir. Aşağıda açıklandığı gibi, verginin 3 uygulama biçimi vardır. Bunlar: Özel kıymet artışı vergisi, akaryakıt tüketim ya da otomotiv vergileri, ve sosyal güvenlik vergileridir. Bunlardan sadece sosyal güvenlik vergileri Türkiye’de uygulanmaktadır. Ancak, sosyal güvenlik hizmetlerinin finansmanında devlet katkısı olduğu için söz konusu açıklamalarımızın dışında kalmaktadır. Öte yandan, Türkiye’de uygulanmakta olan motorlu taşıtlar vergisi ise vergi teorisine aykırı olarak servet vergisi ya da ödeme gücü vergilemesi sayıldığından, konumuz dışında kalmaktadır.

a) Özel Kıymet Artışı Vergisi (special assessment tax) Kamu ekonomisi literatüründe özel kıymet artışı vergisi ya da Türkçe şerefiye vergisi olarak bilinen bu vergi, kaynak ayırımında etkinliği ve gelir dağılımı adaleti sağlama yönünden son derece olumlu bir vergi türüdür. Aynı vergi ayrıca yolsuzluğun önlenmesi amacıyla, menkul kıymetlerle ilgili olarak spekülasyon ve manâ kazançların da kontrol altına alınmasında etkin bir araç olarak kullanılabilir.

Bu vergi, kamu bayındırlık hizmetleri nedeniyle değeri artan gayrimenkullerin değer artışı üzerinden alınmaktadır. Örneğin, bir caddenin güzelleştirilmesi, okul, boğaz köprüsü, hastane ya da metro istasyonu açılması gibi durumlarda, gayrimenkulün değeri sahibinin bir katkısı olmadan gayrimenkullerin değeri kendiliğinden artmaktadır.

Bu vergi kamu ekonomisinin temel ilkelerine uygun olarak en iyi bir biçimde ABD’nde uygulanmaktadır. Uygulamaya göre, örneğin bir caddede yapılan iyileştirmeler ya da belediye hizmetleri nedeniyle, gayrimenkullerinin değeri artan mükellefler, değer artışı üzerinden bir vergi öderler. Ödenen bu vergi gelirleri ise, sadece projeye ilgili caddenin güzelleştirilmesi amacıyla harcanır. Örneğin, Harvard ve MIT prestijleri nedeniyle çevredeki iş yerlerinin değerinde ortaya çıkan artışlar üzerinden alınan vergi gelirleri, sadece bu üniversitelerin araştırma fonlarında kullanılabilir. Toplanan vergi gelirlerinin başka bir amaçla kullanılması söz konusu değildir. Bu nedenle, verginin oranı en az gelir vergisi tarifesinden daha yumuşak olmamalıdır.

Türkiye’de gelir vergisi uygulamasına göre, belli bir sürede gayrimenkul değerinde ortaya çıkan artışlar merkezi hükümet bütçesine aktarıldığından, böyle bir fonksiyonu yoktur.

b) Sermaye Kazançları Vergisi (Capital Gains Tax): Repo, mevduat faizi, hazine bonusu ve devlet tahvili gibi menkul kıymetler üzerinden alınan vergiler, genellikle gelir vergisi yasası tarafından düzenlenmektedir. Gelişmiş ülkelerde sermaye kazançları ile diğer gelir unsurları genellikle, aynı gelir vergisi tarifesine göre vergilendirilmektedir. Böylece, vergilemenin yatay ve dikey eşitlik ilkelerinden sapılmamaktadır. Bu tür uygulamanın diğer bir faydası ise, faiz gelirlerine artan oranlı tarife uygulandığından, devletin borçlanma nedeniyle ödeyeceği faiz de azalarak, reel borç yükü önemli ölçüde düşürülmektedir. Şöyle ki, gelişmiş ülkelerde enflasyon oranı % 3 ün altında olduğundan, borç faizleri de oldukça düşük düzeydedir. Bu nedenle, Türkiye ile gelişmiş ülkelerin borç yükü karşılaştırılırken, sermaye kazançları vergisinin önemi göz önünde tutulmalıdır. Bir çok gelişmiş ülkede devlet borçlarının gayrisafi yurt içi hasılaya oranı % 100 ü geçerken, gerçekte reel borç yükü yönünden Türkiye’ye göre daha avantajlı durumdadırlar. Örneğin, % 10 faiz karşılığında 100 lira tutarında hazine bonusu satışı nedeniyle devlet Türkiye’de % 10 vergi uygulaması sonucu faiz yükü 9 lira olsun. Buna kaşın, gelişmiş bir ülkede % 3 faiz karşılığında 100 avro borçlanan devlet, ortalama % 35 vergi oranı nedeniyle, net faiz yükü % 1.95 ($\%3 - \%3 \times .35$) kadar olmaktadır. Türkiye’nin devlet borçlarının GSYMH ya oranı % 40 olduğunda, borç faizi yükü gelişmiş bir ülkeye göre en az 4 kat daha fazladır. Bu karşılaştırmalarımıza göre, Türkiye’nin borç faizi yükünün yüksekliği nedeniyle, reel anlamda borç rasyosu % 160 olan Yunanistan’dan daha ağırdır. Yabancı yatırımcılara satılan devlet tahvili ve hazine bonusu faiz gelirleri üzerinden hiç vergi alınmaması ise, borç faizi yükünü daha da artırmaktadır. Öte yandan, sermaye kazançları vergisinin gelişmiş ülkelerdeki gibi uygulanmasıyla, para piyasalarında ortaya çıkacak manipülatif ve spekülatif vurgunlar da kolayca önlenebilecektir.

SONUÇ

Aşağıda özetlendiği gibi, servet vergilemesine ilişkin düzenlemeleri destekleyecek biçimde, ödeme gücü ve fayda ilkesine göre alınan vergilerle yolsuzluğun önlenmesi olanağı bulunmaktadır. Yukarıdaki açıklamalarımızdan da yararlanarak, vergisel düzenlemelerle yolsuzluğun önlenmesi amacıyla alınması gerekli olan düzenlemeleri şöyle sıralayabiliriz.

Kayıt dışı ekonominin önlenmesi: Bilindiği gibi, yolsuzluk ile kayıt dışı ekonomi arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Birçok firma ya da

kişi yolsuzluğu örtmek için kayıt dışı ekonomide yer almaktadırlar. Bu sorunun çözümü ise, servet vergisinin kapsamlı bir biçimde uygulanmasıyla olanaklıdır. Şöyle ki, servet vergisi beyannamesi mükellefin ödeyeceği bütün vergilerin özet beyannamesini içerdiğinden, ekonomide kayıt dışılık kendiliğinden önlenmektedir. Bilindiği gibi, servet vergilemesi kendiliğinden vergi sisteminde otokontrolü sağlamaktadır.

Şerefiye Vergisi: Bilindiği gibi, gayrimenkullere son derece düşük oranla uygulanan emlak vergisi, yolsuzluğu teşvik edici etki yaratmaktadır. Yapılan özel değerlemelerle ortaya çıkan matrah farkına, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, gelir vergisi tarifesiyle uygulanacak bu vergi nedeniyle, rant gelirleri azalacaktır. Bu nedenle, artan oranlı bir gelir vergisi uygulamasıyla yolsuzluk teşvik edilmeyecektir. Böylece, gelir dağılımını olumsuz yönde etkileyen rant ekonomisinin alanı önemli ölçüde daraltılacaktır. Sonuçta ise, kentsel rantlar ayırma ilkesine uygun olarak vergilendirildiğinde, yolsuzluk ve rüşvet olayları da kendiliğinden azalacaktır.

Sermaye Kazançları Vergisi: Bu vergi spekülatif ve manüpülatif döviz ve borsa kazançlarına uygulanarak, bir yandan gelir dağılımı adaletsizliği giderilirken, öte yandan yolsuzluk olayları da azaltılabilmektedir. Bilindiği gibi, kara para aklaması (money laundring) genellikle bu piyasalarda gerçekleştirilmektedir. Böylece, kaynağı belirsiz sıcak para girişleri ve yurt dışına çıkışları da kontrol altına alınabilecektir.

Vergi denetiminde etkinlik: Türkiye’de toplam vergi mükelleflerinin ancak % 2 sinin vergi denetimine tabi olduğu bilinmektedir. Bu durumda, mükelleflerin tamamına yakın bir bölümünün bedava yararlanma motivasyonunun etkisi altında kalmaları nedeniyle yolsuzluk için uygun bir ortam yaratılmış olmaktadır. Ne var ki, son yıllarda yapılan düzenlemeler ile Hesap Uzmanları ve Maliye Teftiş Kurulu gibi denetim kurumlarının kaldırılması nedeniyle vergi denetiminde etkinliğin giderek azalmakta oluşu da açıkça görülmektedir.

Özel Yargılama Biçimi: Yolsuzluk suçları Almanya’da uygulanan yargılama yöntemi benimsenerek, önemli ölçüde azaltılabilir. Bu uygulamaya göre, basında çıkan bir yolsuzluk haberi üzerine savcı iddianamesini özel mahkemeye sunar. Mahkeme bu konuda uzman müfettişlerine yolsuzlukla ilgili araştırma yaptırarak, dava açar. Ancak, yolsuzluk yargılamasında “kanunlar geçmişe yürütülebilir ve sanık masumiyet karinesinden yararlanamaz”. Bu özel yargılama kuralları sadece yolsuzluk suçları için uygulanır.

Tapu Sicilinin Aleniliği: Tapu sicilinin herkese açık olduğuna ilişkin Medeni Kanun'un 1020. maddesinde yer alan bir cümleye göre, tapu sicilinin sadece "ilgisini inanılır kılanlara" açık olduğu sonucuna varılmaktadır. Böylece, yasada tapu sicilinin aleni olduğuna ilişkin maddesine göre, yolsuzlukla ilgili karşı tarafın servet durumunun ortaya çıkarılması açıkça önlenmektedir.

Nereden Buldun Yasası: Bu yasanın yürürlükten kaldırılması nedeniyle, yolsuzluk ve rüşvet olaylarını ortaya çıkarma olanağı da ortadan kaldırılmaktadır. Bu nedenle aynı yasanın yeniden yasalaşması gerekmektedir. Şöyle ki, yasal düzenlemelerin yeterli olduğu bir ülkede yolsuzlukla etkin mücadele etme olanağı da ortadan kaldırılmaktadır. Bu nedenle, bu yasa yeniden uygulamaya konularak yukarıda önerdiğimiz servet vergisinin etkinliği daha da arttırılmalıdır.

KAYNAKÇA

Arrow, Kenneth : Social Choice and Individual Values, 1973, Wiley, N.Y.

Buchanan James, The Public Finance, 1970, Third Edition Richard D. Irwin, Homewood.

Buchanan, James : The Demand and Supply of Public Goods, 1968, Rand McNally and Company, Chicago. Buchanan'ın oyun teorisine ilişkin açıklamalar için bkz. Şener, age

Herber, Bernard P.: Modern Public Finance, 1983, Irwin, Homewood

Musgrave R. – Musgrave P. : Public Finance in Theory and Practice, Mc Graw Hill

Şener, Orhan: Kamu Ekonomisi, 2014, Beta, İstanbul

Şener, Orhan : Modern Public Finance, 2014, Beta, İstanbul

Wicksell, Knut : "A New Principles of Just Taxation", Classics in the Theory of Public Finance, MacMillian, 1967, New York

